

Ks. Roman Krawczyk
UWM Olsztyn

Biblijne podstawy sakramentu bierzmowania

Chrześcijanin przez chrzest dostępuje odrodzenia, przez bierzmowanie zostaje umocniony, a w Eucharystii otrzymuje nadprzyrodzony pokarm. W ten sposób te trzy sakramenty inicjacji kolejno wszczepiają człowieka w życie Boże i uzdalniają go do pełnego uczestnictwa w życiu wspólnoty chrześcijańskiej. Chrzest włącza w Kościół, Eucharystia – pokarm wzmacniający w drodze do wieczności (wiatyk) – stanowi zadatek i rękojmię zmartwychwstania (aspekt paschalny Eucharystii: J 6,54), bierzmowanie zaś udziela chrześcijaninowi darów, które są mu potrzebne do pełnego życia w Kościele i pełnienia w nim swego posłannictwa.

Przedmiotem niniejszego opracowania będzie sakrament bierzmowania, który zobowiązuje chrześcijanina do odpowiedzialności za misję Kościoła w świecie. Nie trzeba specjalnie podkreślać, jak ważny jest ten właśnie sakrament we współczesnych laicyzujących się społeczeństwach.

W opracowaniu uwzględnimy kolejno: problemy terminologiczne i definicyjne (1), biblijne podstawy sakramentu bierzmowania (2), ustanowienie i praktykę udzielania sakramentu bierzmowania (3) oraz zarys teologii bierzmowania (4).

1. Terminologia i problemy definicyjne

Termin ‘sakrament’ (łac. sacramentum, gr. misterion, pol. tajemnica) w myśli teologicznej i w praktyce Kościoła określa rzeczywiste przyjście – poprzez określony obrzęd liturgiczny – Chrystusa uświęcającego i zbawiającego człowieka. Inaczej mówiąc: sakrament to taki obrzęd liturgiczny, który z woli i ustanowienia Chrystusa czyni człowieka niewidzialnie uczestnikiem życia Bożego i mocy zbawczej, które to dary Boże otrzymuje człowiek w sposób widzialny.

Sakramenty udzielane są tylko w Kościele, poprzez Kościół i dla budowania wspólnoty kościelnej.

Sakrament bierzmowania, zgodnie z jego łacińską nazwą *confirmatio* (umocnienie), jest sakramentem inicjacji chrześcijańskiej, sakramentem duchowego umocnienia, albo wreszcie sakramentem chrześcijańskiej dojrzałości¹.

Autorzy określają ten sakrament jeszcze inaczej: „Bierzmowanie to sakrament dopełniający nadprzyrodzoną egzystencję ochrzczonego, przez umocnienie go i uzdolnienie do czynnego uczestnictwa w Kościele mocą Ducha Świętego”². „Bierzmowanie to sakrament inicjacji chrześcijańskiej ściśle związany z chrztem; stanowi rozwinięcie i usytuowanie nadprzyrodzonej egzystencji chrześcijanina w mocy Ducha Świętego, przez co uzdalnia go do świadomego udziału w budowaniu wspólnoty Kościoła”³. Uwzględniając związek sakramentu bierzmowania z sakramentem chrztu, tak można je zdefiniować: „Bierzmowanie zwykło się nazywać sakramentem inicjacji chrześcijańskiej, sakramentem duchowego umocnienia albo sakramentem chrześcijańskiej dojrzałości. [...] Bierzmowanie i chrzest są sobie szczególnie bliskie, a teologowie zwykli je nazywać sakramentami chrześcijańskiej inicjacji”⁴.

Inicjacja⁵ oznacza przejście, jakiego dokonuje jakaś osoba, gdy wchodzi do wybranej grupy religijnej lub społecznej. Z tym przejściem związany jest początek nowego stylu życia pociągający za sobą zmianę, odnowienie i zaangażowanie w nową rzeczywistość. W IV wieku po Chr. powstało wyrażenie ‘inicjacja chrześcijańska’ dla określenia procesu, w którym „ludzie stają się chrześcijanami poprzez praktykę życia wiary sygnowanej w Kościele w trzech świętych obrzędach, które są udzielane na początku życia chrześcijańskiego dla jego uświęcenia. [...] Inicjacja chrześcijańska to wprowadzenie człowieka w nowe życie, ponieważ zostało ono przeobrażone przez Boga, który otwiera go dla wolności wiary, przeżywanego jako ciągła wędrówka”⁶.

Przykładem *wejścia w nowe życie* jest Abraham, od którego Bóg żąda radykalnej przemiany jego dotychczasowego życia, do tego stopnia, że musi on zmienić nawet miejsce zamieszkania: „Wyjdź z twojej ziemi rodzinnej i z domu

¹ Inne terminy, którymi określa się ten sakrament to: *manus impositio* (włożenie rąk), *signaculum* (gr. *sfragis*, pol. pieczęć, znak) i *chrismatio* (namaszczenie). Inne terminy tego sakramentu nawiązują do jego skutków: *consumatio* (dopełnienie), *perfectio* (udoskonalenie).

² Z. Pawlak (red.), *Bierzmowanie*, w: „Katolicyzm A-Z”, Poznań 1989, s. 29.

³ Cz. Krakowiak, *Bierzmowanie*, w: „Encyklopedia Katolicka”, T. 2, Lublin 1976, s. 547-552.

⁴ K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1991, s. 27. Sakrament bierzmowania, podobnie jak chrzest i kapłaństwo, jest sakramentem, którego się nie powtarza (por. 2Kor 1,22).

⁵ M. Eliade, *Inicjacja, obrzędy, stowarzyszenia mistyczne*, Kraków 1997.

⁶ M. Qualizza, *Inicjacja chrześcijańska. Chrzest, bierzmowanie, eucharystia*, Kraków 2002, przypis s. 11-12.

twego ojca do kraju, który ci ukażę. Uczynię bowiem z ciebie wielki naród, będę ci błogosławił i twoje imię rozślę: staniesz się błogosławieństwem” (Rdz 12,1-2). Ponieważ w rezultacie inicjacji człowiek wchodzi w nowy związek z Bogiem, w życiu tegoż człowieka musi się dokonać metanoia, czyli nawrócenie, przemiana, całkowita odnowa we wszystkich aspektach ludzkiej egzystencji, i rozciągać się musi na całe życie. Dokonanie takiej odnowy nie zależy jednak od decyzji i wolnej woli człowieka, lecz jest rezultatem łaski – jest Bożym darem. Mówiąc słowami świętego Pawła, trzeba porzucić dawnego człowieka, odnawiać się duchem i przyoblec człowieka nowego, stworzonego przez Boga, w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (zob. Ef 4,22-24). Potrzeba metanoi jest tak zasadnicza, że Chrystus przyrównuje ją do nowego stworzenia: „Zaprawdę, zaprawdę powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi powtórnie, nie może ujrzeć królestwa Bożego” (J 3,3-4).

Nowe narodzenie ma wymiar duchowy a równocześnie uniwersalny; jest nim utworzenie nowego ludu Bożego. „Stać się ludem Bożym znaczy żyć i mieć świadomość przynależności, włączenia we wspólnotę, która jest skutkiem działania Ducha Bożego”⁷.

2. Biblijne podstawy sakramentu bierzmowania

Nowy Testament zawiera niewiele danych na temat sakramentu bierzmowania. Żaden z synoptyków nie czyni nawet najmniejszej aluzji do tego sakramentu. Ale nie można wykluczyć, że była im znana dwuetapowość obrzędu inicjacji chrześcijańskiej. Może to potwierdzać opis chrztu Jezusa, w którym zetknięcie się z wodą jest chronologicznie oddzielone od zstąpienia Ducha Świętego na Jezusa. W Ewangelii Łukasza wejście Jezusa do wody i ukazanie się Ducha Świętego w postaci gołębicy są przedzielone modlitwą Jezusa (zob. Łk 3,21). Zaś według Mateusza (3,16) i Marka (1,10) Duch Święty ukazał się dopiero wtedy, kiedy Jezus wychodził z wody. Nie znaczy to oczywiście, że Jezus oprócz chrztu przyjął również Janowe bierzmowanie. Może natomiast znaczyć, że chrzest Jezusa jest swoistego rodzaju „typem całego obrzędu inicjacji chrześcijańskiej, której elementy główne stanowią chrzest i bierzmowanie”⁸. Wyraźnej aluzji do bierzmowania nie zawiera również Ewangelia Jana. Wprawdzie Ewangelista obiecuje ludziom odrodzonym przez chrzest zesłanie Ducha Pocieszyciela, ale nie precyzuje kiedy i w jaki sposób się to stanie. „Ja będę prosił Ojca, a innego Pocieszyciela da wam” (J 14,16). „Duch Święty, On was wszystkiego nauczy” (por. J 14,26). „Jeżeli nie odejdę, Pocieszyciel nie przyjdzie do was” (por. J 16,7, zob. też J 15,26).

⁷ M. Qualizza, *Inicjacja chrześcijańska*, s. 17.

⁸ K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, s. 30.

Również u świętego Pawła nie znajdujemy wyraźnej aluzji do sakramentu bierzmowania. Pewne nawiązanie do bierzmowania może jednak zawierać perykopa Ga 4,4-6, w której Apostoł rozróżnia między przybraniem chrześcijan za synów Bożych (co dokonuje się w chrzcie świętym), a obdarzeniem ich pełnią Ducha Świętego (co dokonuje się w sakramencie bierzmowania): „Aby zaś udowodnić, że jesteście synami, Bóg zesłał do waszych serc Ducha Świętego” (Ga 4,6a). Sakrament bierzmowania wchodzi w zakres pneumatologii, nie więc dziwnego, że ma charakter bardzo ogólnikowy. Paweł nie opisuje sposobu działania któregośkolwiek sakramentu, jest więc zrozumiałe, że nie czyni tego również w odniesieniu do bierzmowania.

Pawłowa metafora pieczęci (zob. 1Kor 9,2; 2Kor 1,22; Ef 1,13: Dzięki Niemu i wy przyjęliście wiarę i zostaliście naznaczeni pieczęcią Ducha Świętego-Obietnicy) odnosi się nie do bierzmowania, lecz do chrztu i jego skutków. Stąd też starożytność chrześcijańska nazywa chrzest pieczęcią (gr. *sfragis*). Naznaczenie pieczęcią podsuwa myśl o trwałym i niezniszczalnym charakterze wyciśniętym na duszy chrześcijanina w sakramencie chrztu.

Drugim tekstem, w którym niektórzy egzegeci znajdują Pawłową aluzję do bierzmowania, jest 1Kor 12,13:

„My wszyscy w jednym Duchu zostaliśmy ochrzczeni, aby stanowić jedno Ciało: zarówno Żydzi jak i Grecy, niewolnicy czy wolni. Wszyscyśmy też zostali napojeni jednym Duchem”.

Wyrażenie o ‘napojeniu jednym Duchem’ egzegeci odnoszą bądź do chrztu, bądź do Eucharystii (co sugeruje wyrażenie ‘napojeni’), ale niektórzy widzą w nim aluzję do sakramentu bierzmowania. Ten ostatni pogląd może potwierdzać nauka św. Pawła, że prawdziwe życie chrześcijańskie upływa w *Duchu* (en pneumatii). Zaś *życie w Duchu* to życie chrześcijanina nie tylko ochrzczonego, ale także obdarowanego mocami Ducha Świętego, co dokonuje się przez specjalne nałożenie rąk i modlitwę, czyli przez bierzmowanie.

Do sakramentu bierzmowania wyraźniej nawiązują teksty z Dziejów Apostolskich (Dz 10,44-48; 8,14-17; 19,1-6; 2,38; 9,16) oraz jeden tekst z Listu do Hebrajczyków (Hbr 6,1-3). Oto analiza wymienionych wyżej tekstów.

„Kiedy Piotr jeszcze mówił o tym, Duch Święty zstąpił na wszystkich, którzy słuchali nauki. I zdumieni się wierni pochodzenia żydowskiego, którzy przybyli z Piotrem, że dar Ducha Świętego wylany został także na pogan. Słyszeli bowiem, że mówią językami i wielbią Boga. Wtedy odezwał się Piotr: «Któż może odmówić chrztu tym, którzy otrzymali Ducha Świętego tak samo jak my?» I rozkazał ich ochrzcić w imię Jezusa Chrystusa” (Dz 10,44-48).

Dar języków (poganie mówią językami) dla Piotra stanowi potwierdzenie, że Bóg chce, aby on otworzył podwoje Kościoła dla pogan dobrej woli. Zacytowany tekst wyraźnie oddziela dwa etapy inicjacji chrześcijańskiej (chrzest i bierzmowanie), jednak, co jest dość niezwykle, odwraca kolejność ich udzielania: najpierw miało miejsce bierzmowanie, a potem chrzest.

„Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże, wysłali do niej Piotra i Jana, którzy przyszedli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego. Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił. Byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa. Wtedy więc [Apostołowie] wkładali na nich ręce, a oni otrzymywali Ducha Świętego” (Dz 8,14-17).

Jak widać, w tekście tym chrzest *w imię Pana Jezusa* jest wyraźnie oddzielony od wkładania rąk, mocą którego *otrzymywali Ducha Świętego*. Najpierw byli jedynie ochrzczeni, a dopiero potem otrzymywali Ducha Świętego. W tekście tym po raz pierwszy zaznaczona została odrębność dwóch sakramentów: chrztu i bierzmowania. Apostołowie, udzielając chrztu, jednocześnie udzielali Ducha Świętego, natomiast diakoni udzielali tylko chrztu. Dar Ducha Świętego wyraża duchową moc, która wyraźnie kojarzy się z sakramentem bierzmowania.

„Kiedy Apollos znajdował się w Koryncie, Paweł przeszedł okolice wyżej położone, przybył do Efezu i znalazł jakichś uczniów. Zapytał ich: «Czy otrzymaliście Ducha Świętego, gdy przyjęliście wiarę?» A oni do niego: «Nawet nie słyszeliśmy, że istnieje Duch Święty». «Jaki więc chrzest przyjęliście?» – zapytał. A oni odpowiedzieli: «Chrzest Janowy». «Jan udzielał chrztu nawrócenia, przemawiając do ludu, aby uwierzyli w Tego, który za nim idzie, to jest w Jezusa» – powiedział Paweł. Gdy to usłyszeli, przyjęli chrzest w imię Pana Jezusa, a kiedy Paweł włożył na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich. Mówili też językami i prorokowali” (por. Dz 19,1-6).

Na początku swej działalności w Efezie, Paweł, jak słyszeliśmy, zetknął się z ludźmi związanymi z Apollosem. Nazwano ich Joannitami, ponieważ przyjęli chrzest Jana. Jednak nie rozumieli w pełni nauk Jana Chrzciciela, jest bowiem rzeczą niemożliwą, by nie słyszeli od Niego o istnieniu Ducha Świętego. Jan bowiem publicznie mówił, że Ten, który przyjdzie po nim, będzie chrzczył Duchem Świętym (zob. Mt 3,11; J 1,33). Paweł wyjaśnia im więc naukę o Jezusie Chrystusie, po której przyjmują chrzest. Następnie Paweł udziela im Ducha Świętego przez nałożenie rąk. Pod koniec obrzędu Duch Święty objawia swoją obecność w duszach neofitów przez dar języków i dar proroctwa (zob. Dz 19,6). Analizowany tekst ukazuje różnicę między chrztem z wody Jana Chrzciciela, a chrztem

chrześcijańskim, który jest chrztem z wody i z Ducha Świętego. Natomiast obrzęd nałożenia rąk należy uważać za bierzmowanie. Tekst nie wyklucza takiej możliwości, że nałożenie przez Pawła rąk na nowo ochrzczonych nastąpiło nie zaraz po chrzcie, lecz po upływie pewnego czasu⁹.

Aluzji do sakramentu bierzmowania niektórzy egzegeci dopatrują się jeszcze w dwóch innych tekstach z Dziejów Apostolskich oraz w jednym z Listu do Hebrajczyków. Pierwszy z tych tekstów:

„Zapytali więc Piotra i pozostałych Apostołów: «Bracia, co mamy czynić?». A Piotr rzekł do nich: «Starajcie się o wewnętrzną przemianę i niech każdy z was ochrzci się w imię Jezusa Chrystusa dla odpuszczenia grzechów, a weźmiecie w darze dar Ducha Świętego»” (por. Dz 2,37-38).

Słuchacze Piotra, przekonani jego nauką, pytają go, co wobec tego mają czynić. W odpowiedzi Piotr daje im dwie wskazówki: najpierw trzeba dokonać wewnętrznej przemiany (chodzi o sposób myślenia i postępowanie), a potem przyjąć chrzest w imię Jezusa Chrystusa dla uzyskania odpuszczenia grzechów. Wtedy – naucza Piotr – weźmiecie w darze Ducha Świętego. Czy ten dar należy uważać za skutek sakramentu chrztu czy też za nawiązanie do sakramentu nałożenia rąk, czyli do bierzmowania? Opinie egzegetów są podzielone. Wielu z nich uważa, że Piotr mówi o otrzymaniu Ducha Świętego, który zamieszkuje w duszy ochrzczonego i dokonuje uświęcenia. W takim przypadku tekst ten byłby świadectwem, że chrzest początkowo nie różnił się od bierzmowania. Ale taki pogląd nie wyklucza przypuszczenia, że w tekście może być zawarta przynajmniej aluzja do bierzmowania.

Drugi tekst z Dziejów Apostolskich nawiązuje do pobytu świętego Pawła w Damaszku¹⁰, gdzie przyjmuje on chrzest z rąk ucznia Ananiasza:

„Wtedy Ananiasz poszedł. Udał się do owego domu, położył na nim ręce i powiedział: «Szawle, bracie, Pan Jezus, Ten, który ukazał ci się w drodze, którą szedłeś, przysłał mnie, abyś odzyskał wzrok i aby napełnił cię Duch Święty». Nagle z jego oczu opadły jakby łuski, odzyskał wzrok, potem wstał i przyjął chrzest” (por. Dz 9,17-18).

Tekst ten jest różnie interpretowany. Zdaniem jednych napełnienie Duchem Świętym to skutek chrztu. Według innych zaś jest to określenie skutków

⁹ K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, s. 29.

¹⁰ O nawróceniu Pawła, opisanym w Dz 9,1-19, mamy jeszcze w Dziejach Apostolskich dwa inne opisy nawrócenia Pawła: Dz 22,3-21 (sam Paweł mówi tu do Żydów o swoim nawróceniu) oraz Dz 26,9-18 (w mowie do króla Agryppy II, jego siostry Berenike i wybitnych obywateli).

bierzmowania, którego – zdaniem Romaniuka¹¹ – „miał udzielić Szawłowi nie Ananiasz, lecz ktoś inny, najprawdopodobniej któryś z Apostołów”.

Kolejny tekst mówiący, zdaniem niektórych egzegetów, o bierzmowaniu:

„Dlatego pominąwszy podstawowe nauki o Chrystusie, przenieśmy się do tego, co doskonale, nie zakładając ponownie fundamentu, jaki stanowią: pokuta za uczynki martwe i wyznanie wiary w Boga, nauka o chrztach i wkładaniu rąk, o powstaniu z martwych i sądzie ostatecznym. A i to uczynimy, jeśli Bóg pozwoli” (por. Hbr 6,1-3).

Liczbę mnogą o chrztach należy rozumieć albo w ten sposób, że chodzi o chrzest Janowy oraz o chrzest w imię Jezusa, albo jest to aluzja do ówczesnych praktyk chrzcielnych, bowiem świat żydowski znał wiele chrztów, to jest rytualnych obmyć¹². Adresaci Listu – uważa autor – powinni dobrze wyróżniać wśród nich sakrament chrztu. Od tych chrztów wyraźnie odróżniony jest odrębny obrzęd – wkładanie rąk. Nie ma żadnej racji, by owo wkładanie rąk uznać za część składową rytu udzielania chrztu. Nie ma też racji, by włożenie rąk wiązać z przekazywaniem zadań w Kościele (zob. Dz 6,6, 13,3; 1Tm 4,14, 5,22; 2Tm 11,6), ani uważać za zabieg terapeutyczny. Najbardziej prawdopodobne pozostaje, że w Hbr 6,1-3 chodzi o sakrament bierzmowania¹³.

Kończąc nasze analizy nowotestamentalnych tekstów biblijnych, możemy stwierdzić, że uprawniają one do rozróżnienia dwóch sakramentów inicjacji chrześcijańskiej: chrztu i bierzmowania. Sakrament chrztu powoduje odpuszczenie grzechów, stwarza człowieka na nowo, wprowadza go do wspólnoty chrześcijańskiej i w sposób szczególny łączy z Chrystusem. Bierzmowanie zaś, uzupełniając łaskę chrztu, łączy bierzmowanego przede wszystkim z darami Ducha Świętego i przypomina głównie jedno wydarzenie historyczne: zesłanie Ducha Świętego na Apostołów i Maryję.

Narzuca się pytanie, czy Stary Testament nie zawiera jakichś aluzji do sakramentu bierzmowania. Stary Testament zawiera wiele tekstów o darze Ducha Bożego dla Izraela. Ojcowie Kościoła niektóre z tych tekstów interpretowali jako aluzje lub zapowiedzi ustanowienia sakramentu bierzmowania. Egzegeci odrzucają jednak takie rozumienie tych tekstów.

¹¹ K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, s. 30.

¹² Chrzest prozelitów, chrzest Jana, obmycie Qumrańczyków (zob. 1 QS 3,4-9), potrójne polanie wodą stosowane w obrzędzie chrztu chrześcijańskiego (por. *Didache* 7,3).

¹³ Tym bardziej, że mamy tu sześć elementów pierwotnej katechezy (powiązanej właśnie z sakramentem bierzmowania) zgrupowanych w trzy klasy: wstęp – czego się wyrzec (grzechy) i co czynić (wiera), sakramentologia (obrzędy i wkładanie rąk) oraz eschatologia (zmartwychwstanie i życie wieczne).

Oto przegląd i interpretacja starotestamentalnych tekstów o Duchu Bożym.

„Wreszcie zostanie wylany na was

Duch Jahwe z wysokości.

Wtedy pustynia stanie się sadem,

a sad za las będzie uważany” (por. Iz 32,15).

W tekście tym *Duch Jahwe z wysokości* jest aluzją do stwórczego Ducha Boga, który – gdy nadejdzie epoka sprawiedliwości (zob. Iz 32,1-20) – dokona radykalnej zmiany na lepsze w stworzonym przez Boga świecie, we wszystkich jego obszarach. A więc tekst ten mówi o stwórczej mocy Boga, a nie o zesłaniu Ducha Świętego w Wieczerniku, jak chcą tego ojcowie Kościoła.

„Ja wylewam wody na spragnioną glebę

i strumienie na ziemię wyschniętą.

Ja Ducha swego na twój ród wyleję

i błogosławieństwo na twoje potomstwo” (por. Iz 44,3).

Duch Jahwe, który przy stwarzaniu świata unosił się nad wodami (zob. Rdz 1,2), to stwórcza moc Boga dająca tchnienie i życie (zob. Rdz 32,15; Ez 36,27 i inne). Ten Duch Ożywiciel na nowo tchnie życie w wyniszczony przez niewolę naród, odrodzi go i zapewni mu pełny rozwój (zob. Iz 44,4).

„Duch Pana, Jahwe, nade mną.

Bo oto namaścił mnie Jahwe

i posłał mnie, abym

głosił dobrą nowinę ubogim” (por. Iz 61,1).

Prorok mówi o swoim posłannictwie głoszenia ubogim dobrej nowiny o zbawieniu. Oznajmia, że Bóg, zlecając mu specjalne posłannictwo, uzdolnił go do tej misji; namaścił go i wyposażył w specjalną moc (Duch Jahwe nade mną).

Kolejne dwa teksty zawarte są w Księdze proroka Ezechiela.

„Dam wam nowe serce i nowego

ducha złożę w wasze wnętrze [...]

ducha mojego złożę w wasze wnętrze” (por. Ez 36,26-27).

Prorok, mówiąc o odrodzeniu Izraela, które polegać będzie na wewnętrznej przemianie (nowe serce, nowy duch), zapowiada też dar Ducha Bożego, który

sprawi, że Izrael będzie odąd przestrzegał prawa Bożego. A zatem dar Ducha Bożego oznacza tu Bożą sprawczość, która przemieni Izrael w lud Boży.

„Nie zakryję już mego oblicza przed nimi,
gdyż Ducha mojego wylałem na dom Izraela” (por. Ez 39,29).

Prorok zapowiada, że Jahwe pokona wrogów Izraela, a naród wybrany obdarowany Duchem Bożym powróci do ziemi obiecanej (zob. Ez 11,19; zob. też Ez 36,25-27). Dar Ducha Bożego to obietnica opieki Bożej i uzdolnienia odrodzonego Izraela do życia według Bożych przykazań.

Ostatnie dwa teksty starotestamentalne pochodzą z ksiąg proroków mniejszych: Joela i Zachariasza.

„Wyleję Ducha mego na wszelkie ciało” (por. Jl 3,1).

Prorok, zapowiadając czasy ostateczne, cytuje Bożą obietnicę wylania na ludzkość Ducha Bożego. Objawi się to w prorocत्वach, wizjach i snach, w które obdarowani zostaną ludzie. Dary te w dawnych czasach były bardzo rzadkie, zaś w czasach ostatecznych otrzymują je wszyscy bez wyjątku Izraelici. Piotr Apostoł cytuje ten tekst proroka Joela w swej mowie w dniu Zielonych Świątek, a odnosi go do zesłania Ducha Świętego (zob. Dz 2,17-21).

„Na dom Izraela i na mieszkańców Jerozolimy
wyleję ducha pobożności” (por. Za 12,10).

Prorok, zapowiadając wyzwolenie Jerozolimy i Izraela, dodaje, że Bóg nie tylko wyzwoli swój naród z rąk nieprzyjaciół, ale dokona także jego wewnętrzznego oczyszczenia (zob. Za 13,1; Ez 36,25-27; 39,29). Prawdziwa wewnętrzna przemiana, oczyszczenie, będzie według proroka dziełem łaski Bożej (wyleję ducha pobożności).

Analiza przedstawionych wyżej tekstów Starego Testamentu upoważnia nas do wniosku, że żaden z nich nie jest obietnicą ani zapowiedzią bierzmowania. Teksty Starego Testamentu używają wyrażenia ‘Duch Boży’ w znaczeniu nieosobowej mocy Boga, objawiającej się w historii Izraela i w historii ludzkości. Objawienie Ducha Świętego jako Osoby Trójcy Świętej nastąpi dopiero w Nowym Testamencie. To samo można powiedzieć o obietnicy daru Ducha Świętego w łączności z sakramentem bierzmowania.

3. Ustanowienie i praktyka udzielania sakramentu bierzmowania

W przekazie biblijnym nie ma wyraźnego dowodu, że Chrystus ustanowił dwudzielność inicjacji chrześcijańskiej. Teksty biblijne mówią jedynie o ustanowieniu chrztu:

„Jeśli się ktoś nie odrodzi z wody i z Ducha Świętego, nie może wejść do królestwa Bożego” (por. J 3,5).

„Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,19).

Jednak, ustanawiając chrzest, Chrystus zawarł w inicjacji istotne dla chrześcijańskiej egzystencji napełnienie Duchem Świętym. Skoro pierwotny Kościół rozwinął treść inicjacji na dwa czasowo i rytualnie wyodrębnione wydarzenia, można wnioskować, że uczynił to zgodnie z myślą Chrystusa. „Bierzmowanie jako osobne sakramentalne urzeczywistnienie – pisze Schneider – powstało przez rozdzielenie pierwotnie całościowego katechetycznego i sakramentalnego procesu inicjacji. Chrzest i bierzmowanie współprzynależą do siebie najściślej w funkcji i skutkach, są one dwoma krokami jednego wszczęcia w życiową przestrzeń Chrystusa, w lud Boży, we wspólnotę Ducha Świętego. Bierzmowanie jest odnowieniem i pogłębieniem chrztu”¹⁴.

Między chrztem a włożeniem rąk zachodzi oczywisty związek (zob. Dz 8,14-17; 19,1-6). Jednak druga czynność nie jest powtórzeniem pierwszej¹⁵. Przez włożenie rąk Kościół chce podkreślić, że „charyzmatyczne uzdolnienia nie stały się jeszcze publicznie wiadome, skutek nie był jeszcze rozpoznany. [...] W tym wyraża się myśl, że coś, co zasadniczo już zostało zapoczątkowane, musi zostać pobudzone, otwarte”¹⁶.

Święty Tomasz w 72. kwestii trzeciej części Summy Teologicznej rozróżnia cele sakramentu chrztu i sakramentu bierzmowania¹⁷. W chrzcie człowiek otrzymuje moc do spełniania tych uczynków, które dotyczą własnego zbawienia rozumianego w wymiarach osobistych. Natomiast w sakramencie bierzmowania chrześcijanin otrzymuje zdolność do spełniania tych uczynków, które dotyczą walki przeciwko nieprzyjaciołom wiary. Taka też była od początku nauka Kościoła.

Pierwszy synod w Orange (441 r.) po raz pierwszy terminem ‘confirmatio’ określił rytuał nakładania rąk i namaszczenia krzyżmem. Stał się on istotnie obrzędem namaszczenia wyodrębnionym już na stałe od chrztu. Papież Grzegorz III (731-741) orzekł, że „konieczną jest rzeczą, aby wierni byli bierzmowani przez włożenie rąk i namaszczenie krzyżmem”¹⁸. W ten sposób obydwa elementy

¹⁴ T. Schneider, *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1999, s. 128.

¹⁵ J.Ph. Revel, *Uwieńczenie chrztu*, *Communio* 2, XII (1992), s. 21.

¹⁶ T. Schneider, *Znaki bliskości Boga*, s. 116.

¹⁷ J. Królikowski, *Bierzmowanie jako sakrament duchowej otwartości w refleksji świętego Tomasza z Akwinu*, CT 59(1989) T. III, s. 48nn.

¹⁸ Cz. Krakowiak, *Bierzmowanie*, EK, s. 550.

zaliczył do istoty obrzędu bierzmowania. Podkreślił to powtórnie papież Benedykt XIV (1740-1756). Papież Paweł VI w Konstytucji „*Divinae Consortium Naturae*” (1971 r.) stwierdził: „Naszą najwyższą apostołską władzą zarządzamy i postanawiamy, aby w przyszłości było w Kościele przestrzegane co następuje: sakramentu bierzmowania udziela się przez namaszczenie krzyżem na czole, które się przekazuje razem z włożeniem rąk i za pomocą słów: Przyjmij Pieczęć Daru Ducha Świętego (*Accipe Signaculum Spiritus Sancti*)”¹⁹.

Katechizm Kościoła katolickiego (nr 1285) jednoznacznie orzeka, że przez bierzmowanie wierzący jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronięcia jej”²⁰.

Praktykę udzielania sakramentu bierzmowania ukazują nam Dzieje Apostolskie (8,14-17; 19,5-6). W tym najstarszym opisie wydarzenia uważanego za pierwowzór bierzmowania występują dwa istotne jego elementy: modlitwa i włożenie rąk²¹. W Dz 2,37-38 czytamy, że wszyscy, którzy w dniu Pięćdziesiątnicy uwierzyli w nauczanie Apostołów, zostali ochrzczeni i otrzymali dar Ducha Świętego. Apostołowie, poprzez wkładanie rąk, udzielali nowo ochrzczonego daru Ducha Świętego, który uzupełniał łaskę chrztu:

„Wysłali do nich Piotra i Jana, którzy przyszli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego. Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił. Byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa, Wtedy więc wkładali na nich ręce, a oni otrzymali Ducha Świętego” (por. Dz 8,14-17).

„Gdy to usłyszeli, przyjęli chrzest w imię Pana Jezusa. A kiedy Paweł włożył na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich. Mówili też językami i prorokowali” (Dz 19,5-6).

Jak wynika z zacytowanych tu tekstów, bierzmowanie stanowi dalszy etap wprowadzenia do chrześcijańskiej wspólnoty. Podobnie mieszkańcy Samarii zostali ochrzczeni za sprawą diakona Filipa, lecz nie mógł on sprowadzić na nich Ducha Świętego, ponieważ mogli tego dokonać dopiero Apostołowie Piotr i Jan.

¹⁹ *Enchiridion Vaticanum (EV) 4*, Bolonia 1980, s. 695-725.

²⁰ P.Th. Camelot, *Bierzmowanie a wylanie Ducha*, *Communio* 2, XII, 1992, s. 81-91.

²¹ Modlitwa w Nowym Testamencie towarzyszy wszelkim wkładaniom rąk, czyli nie tylko tym, które stanowią część rytuału bierzmowania (por. Mt 19,13; Dz 6,6, 13,3, 14,22, 28,8). Za pomocą wkładania rąk przekazywano także błogosławieństwo Boże i specjalną władzę, na przykład kapłańską, a także dokonywano uzdrowień. Natomiast włożenie rąk przy udzielaniu bierzmowania jest czynnością specyficzną związaną z tym sakramentem. Jako warunek przyjęcia sakramentu bierzmowania teksty biblijne wymieniają wiarę u przyjmujących ten sakrament (por. Dz 8,12nn., 19,2-6; Hbr 6,1nn.).

Szczegóły bierzmowania – modlitwy i formuły używane przy wkładaniu rąk – były zależne od tradycji Kościołów lokalnych i zmieniały się w ciągu wieków. W Nowym Testamencie nie ma bowiem ściśle ustalonej formy rytuału bierzmowania. Od początku za istotny element obrzędu bierzmowania uważało się nałożenie rąk, natomiast namaszczenie krzyżem stało się dopiero z czasem równie istotnym elementem tego rytuału. Papież Paweł VI w Konstytucji „*Divinae Consortium Naturae*” (1971 r.) orzekł, że namaszczenie jest istotnym znakiem bierzmowania, zaś nałożenie rąk podczas modlitwy „*Deus Omnipotens*” wyraża jednak pełniej biblijny gest przekazywania Ducha Świętego.

Dzisiaj sakramentu bierzmowania udziela się²² przez namaszczenie krzyżem na czole, którego dokonuje bierzmujący, wkładając rękę na głowę bierzewanego i przez słowa: Przyjmij znamię daru Ducha Świętego. Gest namaszczenia czoła krzyżem i nałożenia ręki nawiązuje do biblijnego znaku, przez który Apostołowie udzielali Ducha Świętego. Słowa podczas namaszczenia nawiązują do starochrześcijańskiej formuły z IV i V wieku.

Po bierzmowaniu odmawia się modlitwę powszechną. Bierzmowani w czasie mszy św. przynoszą dary ofiarne, a na zakończenie otrzymują specjalne błogosławieństwo. Nadprzyrodzonym skutkiem bierzmowania jest obdarowanie bierzewanego darem Ducha Świętego. Jeśli sakramentu bierzmowania udziela się poza mszą świętą, wtedy uroczystość poprzedza liturgia słowa i kończy modlitwa Pańska oraz błogosławieństwo. W przypadkach wyjątkowych (na przykład w niebezpieczeństwie śmierci) stosuje się obrzęd skrócony: włożenie rąk z modlitwą, namaszczenie czoła i formuła.

W Kościele poapostolskim szafarzem sakramentu bierzmowania był biskup, który przewodniczył w obrzędach chrztu i bierzmowania, ściśle ze sobą złączonych. Z powodu wzrostu liczby chrześcijan i powstawania parafii poza siedzibami biskupów, Kościół zachodni wprowadził rozróżnienie: chrztu udzielali kapłani, natomiast szafarzem bierzmowania nadal pozostał biskup. Kościół wschodni zaś udzielił władzy sprawowania sakramentu bierzmowania kapłanom. W Kościele zachodnim kapłan bierzmował jedynie w okolicznościach wyjątkowych. W 1946 roku papież Pius XII zezwolił kapłanom, mającym w swoich parafiach prawa proboszcza, na udzielanie bierzmowania chorym w niebezpieczeństwie śmierci²³. W 1971 roku rozszerzono to także na wikariusza współpracownika, a nawet na innego kapłana – ale jedynie w niebezpieczeństwie śmierci tego, kto miał otrzymać bierzmowanie.

²² D. Zimoń, *Odnowiona liturgia sakramentu bierzmowania*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 8(1975), s. 285-292. Por. Z. Wit, *Liturgia sakramentu bierzmowania w Polsce do recepcji reformy trydenckiej*, w: „*Studia z dziejów liturgii w Polsce*”, Lublin 1976, s. 549-622.

²³ R. Coffy, *Szafarze bierzmowania*, *Communio* 2, 12(1992), s. 62-66.

Sakramentu bierzmowania udziela się zasadniczo w czasie mszy św. „dla podkreślenia związku z pełnią inicjacji chrześcijańskiej, która swój szczyt osiąga w przyjęciu Ciała i Krwi Pańskiej; bierzmowani dorośli, ich świadkowie, rodzice, współmałżonek i katecheci mogą wtedy przyjąć komunię pod dwiema postaciami”²⁴.

Przepisy liturgiczne nie określają ściśle wieku osób bierzmowanych. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa bierzmowano zarówno dzieci, jak i dorosłych. Później, w związku z upowszechnieniem się praktyki chrztu dzieci, od rodziców chrześcijańskich wymagano, by jak najszybciej po chrzcie zadbali o udzielenie im dziecku sakramentu bierzmowania. Od XIII wieku przesuwano wiek dziecka przystępującego do bierzmowania na trzeci, siódmy, a nawet czternasty rok życia. Katechizm Rzymski określa wiek bierzmowania na siódmy rok życia²⁵. Na rodzicach ciąży obowiązek odpowiedniego przygotowania dziecka do przyjęcia sakramentu bierzmowania.

Poszczególnym bierzmowanym towarzyszy świadek. Ze względu na związek tego sakramentu z chrztem, wypada, aby świadkami bierzmowania byli rodzice chrzestni. Także rodzice naturalni dziecka mogą przedstawić je osobiście do bierzmowania. Świadkiem może być także inna osoba, która sama przyjęła wszystkie sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, jest religijnie praktykująca i prowadzi życie według zasad wiary²⁶.

4. Zarys teologii sakramentu bierzmowania²⁷

Ze wszystkich świadectw i stałej praktyki Kościoła wyłania się fakt, że pierwszym celem bierzmowania jest dawanie świadectwa o Ewangelii przykładem życia oraz słowem, głoszenie Ewangelii i to w duchu radości²⁸. Ten nakaz świadectwa jest zawarty w geście włożenia rąk, połączonym z namaszczeniem krzyżem i z wypowiedzeniem odpowiednich słów. Włożenie rąk w tradycji biblijnej oznacza przekazanie odpowiedzialności, zadań, obowiązków oraz

²⁴ Cz. Krakowiak, *Bierzmowanie*, EK, T. 2, s. 551.

²⁵ W kościołach wschodnich sakramentu bierzmowania udziela się po ceremonii chrztu bez względu na wiek kandydata.

²⁶ A. Misiaszek, *Sakramentologia pastoralna*, Olsztyn 2010, s. 97-116; S. Hartlieb, *Sakrament bierzmowania w całokształcie duszpasterstwa parafialnego*, CT 46(1976) z. 2, s. 113-120; Z. Pawlak (red.), *Bierzmowanie*, w: „Katolicyzm A-Z”, s. 29.

²⁷ J. Buxakowski, *Teologia bierzmowania*, AK 58(1966) t. 69, s. 9-21; Cz. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej sakramentu bierzmowania*, RTK 21(1974), z. 6, s. 37-56; A. Skowronek, *Z teologii bierzmowania*, STV 13(1975) z. 1, s. 25-42.

²⁸ Radość z wiary ma być między innymi formą ewangelizacji. Jan raduje się w łonie matki, Elżbieta wielbi Pana, Maryja wyraża podziękowanie. Tak samo Zachariasz, który błogosławi Boga za narodzenie Jana (zob. Łk 1). Także Jezus „rozradował się w Duchu Świętym” (Łk 10,21), ponieważ Ewangelia została objawiona prostaczkom.

uczestnictwa w odpowiedzialnościach całej wspólnoty. W bierzmowaniu chodzi więc nie o prywatny problem wierzącego, lecz o wejście w nowy stan w Kościele. Bierzmowany uczestniczy we wzrastaniu Kościoła, żyje dla Kościoła, Kościół zaś jest dla niego. Ta interakcja, obustronna wymiana urzeczywistnia rozwój królestwa Bożego. Bierzmowanie uzdalnia chrześcijanina włączonego we wspólnotę Kościoła do bycia świadkiem Paschy Chrystusa. Bierzmowanie jest więc sakramentem świadczenia – bierzmowani stają się świadkami Chrystusa, mają być *solą ziemi, światłem świata, miastem na górze położonym, światłem na świeczniku*.

Wszystkie te określenia wskazują, że bierzmowanie uzdalnia i zobowiązuje chrześcijanina nie tylko do udziału w życiu wspólnoty chrześcijańskiej, ale także do wychodzenia poza wspólnotę i świadczenia praktyką swego życia o Chrystusie. „Gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8).

Sakrament bierzmowania wprowadza chrześcijanina w poznawanie Boga nie tylko w sposób teoretyczny, abstrakcyjny, nie przez zawile rozumowania, ale przez dar Ducha Świętego. Święty Paweł tak opisuje to doświadczenie chrześcijanina:

„Nam zaś objawił to Bóg przez Ducha. Duch przenika wszystko, nawet głębokości Boga samego. Kto zaś z ludzi zna to, co ludzkie, jeśli nie duch, który jest w człowieku? Podobnie i tego, co Boskie, nie zna nikt, tylko Duch Boży. Otóż myśmy nie otrzymali ducha świata, lecz Ducha, który jest z Boga, dla poznania darów Bożych” (por. 1Kor 2,10-12).

Jako sakrament dojrzałości duchowej bierzmowanie udziela szczególnej siły do wytrwania w powołaniu chrześcijańskim i apostołskim (sakrament apostołstwa). Zaś apostołski wymiar sakramentu bierzmowania nakłada na chrześcijanina obowiązek mężnego wyznawania wiary i troski o zbawienie bliźnich. Bierzmowany jest do tego uzdolniony, wchodzi bowiem w osobisty kontakt z Duchem Świętym, który rozwija w nim siedem swoich darów, udzielonych uprzednio, jakby zarodkowo, na chrzcie (dar mądrości, rozumu, umiejętności, rady, męstwa, pobożności, bojaźni Bożej²⁹).

²⁹ Numeracja darów Ducha Świętego pochodzi z Księgi Izajasza 11,2. Oryginalny tekst hebrajski wymienia nie siedem, lecz sześć darów. Liczba siedem pochodzi z LXX, gdzie ‘bojaźń’ zawartą w w. 2d i 3a przetłumaczono w pierwszym wypadku jako ‘eusebeia’, natomiast w drugim przez ‘fobos Theou’. Za LXX poszła Vg, która w w. 2d ‘bojaźń’ oddaje przez ‘pietas’ (pobożność), a w w.3a przez ‘timor Domini’ (bojaźń Boża) „Interpretacja ta, zdaniem Kudasiwicza (Odkrywanie Ducha Świętego, Kielce 1998, s. 82), nie jest pozbawiona pewnych podstaw filologicznych. Liczbę siedmiu darów przyjmują ojcowie Kościoła, którzy nawiązywali do Septuaginty i Wulgaty. Liczba siedem miała dla nich sens symboliczny; oznaczała pełnię darów ducha (Orygenes, Ambroży, Augustyn).

Streszczając nasze analizy, możemy stwierdzić, że w sakramencie bierzmowania możemy wyróżnić trzy wymiary:

- a) Antropologiczny. Bierzmowanie nakłada na chrześcijanina odpowiedzialność za własne życie, ale i wzmocnienie do walki ze złem wokół siebie.
- b) Eklezjalno-sakramentalny. Chrześcijaninem nie jest się tylko dla siebie: wszczepiony przez bierzmowanie w strukturę Kościoła jest on „oddany do dyspozycji Kościoła dla pełnienia misjonarskich zadań”.
- c) Chrystologiczny. Bierzmowanie jest sakramentem, który „włącza wszystkich wiernych w sukcesję apostołską, [...] w uczestnictwo w potrójnym urzędzie Jezusa Chrystusa, mianowicie w jego funkcji nauczycielskiej, uświęcającej i pasterskiej”³⁰.

Biblical foundations of the sacrament of confirmation

The paper is devoted to the importance and the purpose of the sacrament of confirmation, which obliges the recipient to take responsibility for the worldwide mission of the Church.

The author discusses the following issues: terminology- and definition-related problems (1), Biblical foundations (2), the institution and rite (3), theology (4).

The paper emphasizes three dimensions of the confirmation sacrament, namely: anthropological - the confirmation imposes on recipients of the sacrament the responsibility for their own life and prepares them for the fight with evil; ecclesiastical-sacramental - the sacrament of confirmation unites the recipients with the structure of the Church, and prepares them to undertake missionary tasks; Christological - the confirmation sacrament allows those who have confirmed to participate in the pastoral, teaching, and sanctifying function performed by Jesus Christ.

Prorok Izajasz, według nich, chciał powiedzieć, że Mesjasz otrzyma pełnię darów Ducha Świętego. Zob. K. Romaniuk, *O siedmiu darach Ducha Świętego*, Warszawa 1990.

³⁰ Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga*, s. 124-125.